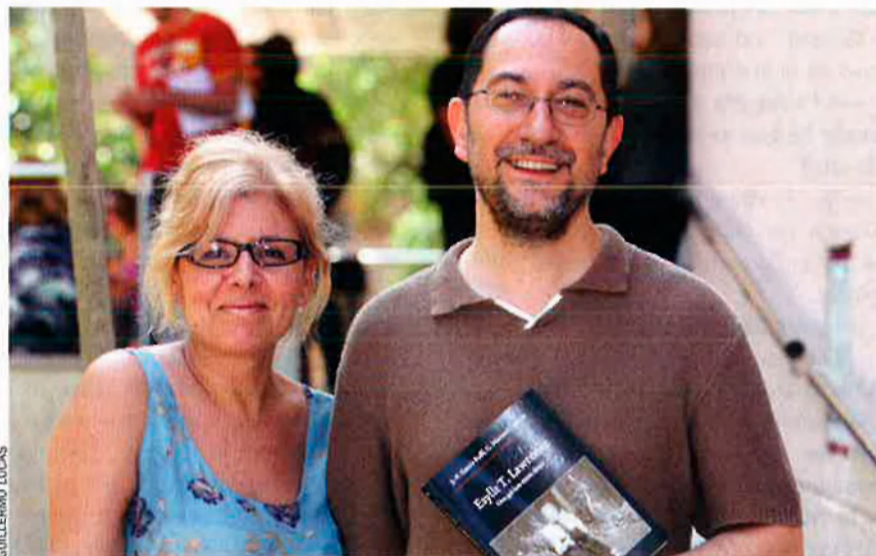

Dona entre dracs

Josep-Vicent Garcia Raffi i Carme Manuel Cuenca acaben de publicar 'Eszyllt T. Lawrence. Una gal·lesa entre dracs' (PUV, 2007), una biografia de la dona que va fer de pont entre Gal·les i Catalunya.

Carme Manuel Cuenca i Josep-Vicent Garcia Raffi han reconstruït la vida de T. Lawrence com en un trencaclosques.

“Una gal·lesa que estudia a Cambridge se’n va als EUA en plena Guerra Mundial amb el seu marit diplomàtic i, després, a Mèxic. Allà coneix un exiliat republicà català i se n’enamora, desfà el matrimoni, es casa amb el català i l’any 1948 ve aquí i es posa a viure a Arenys, de Mar i de Munt.” Més coses: “És una dona que canvia de llengües, de cultures, de nacions, i que les assumeix; i n’assumeix la defensa, també.” I encara: “Se submergeix plenament al món intel·lectual i literari. D’entrada, per pròpia preparació i interès. Després, també gràcies a l’exiliat català al qual s’uneix, que és advocat i escriptor: Lluís Ferran de Pol. Aquesta coneixença l’obre a més llengües, més literatures, més paisatges.”

Vet aquí un resum resumidíssim de la vida d’Eszyllt T. Lawrence (1917-1995) que ens ofereix Josep-Vicent Garcia Raffi en començar la conversa. Parlem

amb ell i amb Carme Manuel Cuenca, que són els autors de la biografia d’aquesta “gal·lesa entre dracs” que descriuen (ens descobreixen?) amb passió ponderada en 251 pàgines perfectament documentades.

Una mica per fer justícia; una mica també per anar-nos retornant els trossos d’història que encara no havien rebut prou atenció fins ara i que, tanmateix, també ens confegeixen la realitat; una mica probablement per fascinació, Garcia Raffi i Manuel han mamprès la tasca de reconstruir –sovint com en un trencaclosques– la vida i l’obra de T. Lawrence. Val a dir que també hi té paper la casualitat: perquè, tal com apunta Carme Manuel, van conèixer la parella d’intel·lectuals per obra de “la fortuna o els déus”: ella havia obtingut una beca per a fer un curs de didàctica a Abertawe (Swansea), a Gal·les, l’any 1986. Entre les activitats hi havia la possibilitat d’escoltar un dels famosos

cors del país, “i en acabar, el director va dir que estava molt content de tenir entre el públic un escriptor català amb la seua dona!”. Manuel els va voler saludar, “evidentment”. Si això passava al juliol, al setembre començava una beca juntament amb Josep-Vicent Garcia Raffi per investigar l’ensenyament de la llengua gal·lesa, i tant Ferran de Pol com T. Lawrence van quedar parats de la coincidència: “Va ser un enamorament a primera vista.”

I d’aquí va venir que, amb el temps, Garcia Raffi esdevingués el principal estudiós de l’obra de Ferran de Pol. D’entrada, però, es va dedicar, juntament amb Manuel, al gal·lès. Tan bon punt van tenir enllestida la primera antologia poètica traduïda al català, van decidir que la volien dedicar a Eszyllt T. Lawrence i van fer cap a Arenys per demanar-li’n permís. “Va ser una vesprada meravellosa –recorda Carme Manuel–. Encara que Ferran de Pol no tinguera costum de deixar absolutament cap dels seus escrits a ningú, perquè no se’n refiava, isquérem de sa casa amb una còpia de les claus perquè Josep-Vicent hi poguera anar quan ells no hi foren (aleshores ja vivien sis mesos ací i sis a Gal·les), i començar a fer l’arxiu que metòdicament ha organitzat durant tots aquests anys.”

Per què van obtenir tanta confiança d’entrada els dos investigadors? Possiblement perquè s’hi van presentar amb feina concreta, tant pel que feia a la llengua gal·lesa com a la figura del literat, que Garcia Raffi ja havia començat a treballar. I també, com apunta ell mateix, jugava a favor seu “una qüestió ideològica (i fixa’t que dic ideològica i no folklòrica): el fet de ser valencians”. No oblidem que el primer dels punts programàtics de *Quaderns de l’Exili*, la revista que Ferran de Pol havia fundat amb Joan Sales, Raimon Galí i Josep M. Ametlla a Mèxic, era la unitat dels Països Catalans: “Va ser en aquell vespre tan especial –continua Josep-Vicent– que em va dir: ‘Si encara hi fos en Joan Sales, ens abraçaríem.’”

“The Welsh-Catalan connection”. Durant anys Garcia Raffi ha treballat la personalitat i l’obra de Ferran de Pol. I ho continua fent. Immers en els papers de l’escriptor, es va adonar que

continuament, ençà i enllà, en cartes i apunts i estudis diversos, hi havia referències a la muller. I és precisament a partir de documents d'altri, d'aquestes al·lusions constants però fragmentàries, que els dos estudiosos valencians han començat a refer el trencaclosques fins que han aconseguit de confegir la biografia que ara presenten: "Ens morim per un dietari d'ella -s'exclama l'investigador-... però no hi és." Sí que hi ha l'obra, tanmateix, que han pogut ordenar en un apèndix ben il·lustrador: a Mèxic, la investigació acadèmica i els primers articles i ressenyes al diari *El Nacional* o a *Quaderns de l'Exili*; a Catalunya, el treball editorial, les traduccions, la col·laboració a la Gran Enciclopèdia Catalana, els articles a *Tele-Estel*, *Serra d'Or* o *l'Avui*...

Com que la seua producció es va publicar majoritàriament a diaris i revistes, la tasca de recuperació no ha estat senzilla, però ofereix una perspectiva clara del seu treball i dels seus interessos. Els investigadors, a més, apunten també hipòtesis interessants: Garcia Raffi afirma, per exemple, que hom pot intuir la mà de T. Lawrence a la magnífica traducció que Ferran de Pol va fer d'*El vell i la mar* (i que Joan Triadú considerava una de les millors traduccions publicades mai de l'obra de Hemingway en qualsevol llengua): "És difícil que amb l'anglès que ell tenia, de festejar amb ella i d'anar al teatre, a Londres, es posara a traduir Hemingway. Per això podem imaginar que Esyllt l'anara guiant i que Ferran de Pol, amb el seu català meravellós, ho brodara."

Aquest treball de, diguem-ne, pont, el va assumir plenament T. Lawrence, també entre els dos punts que ella unia i que li van ocupar de manera activa sentiments i raons: "The Welsh-Catalan connection" és precisament el títol d'un article-manifest on ella mateixa descriu el paper de medidora que assumia i els esforços que havien menat "a un millor coneixement mutu de les dues nacions i, per tant, a una estima més profunda". Per bé que l'assumpció de la seva condició de gal·lesa no s'esdevinguera de manera automàtica sinó, precisament, a mesura que coneixia i s'endinsava en el món català: en comprendre'n un va anar redescobrint, podríem dir, el pòsit propi (i s'hi

Era una dona activa i culta que de seguida va connectar amb els exiliats a Mèxic

comprometé: tant amb el treball intel·lectual com amb el directament polític: va ser escollida regidora a la població d'Y Bont Faen pel partit nacionalista Plaid Cymru, el 1991). I per bé també que, en arribar ací, Catalunya no li presentara la cara idíl·lica que segurament li havien anat dibuixant les evocacions mexicanes.

Havia escoltat Virginia Wolf a Cambridge, s'havia casat i divorciat i tornat a casar, era una dona activa i culta que de seguida va connectar amb el món dels exiliats a Mèxic i que estava, com explica Carme Manuel, "bojament enamorada de Ferran de Pol". Aterrar, embarassada i sola (el marit encara va trigar uns mesos a poder passar la frontera) a la Catalunya del 1948, en

pleníssima dictadura franquista, va ser pràcticament un xoc: "Només d'arribar comença a patir -continua Manuel-. Dóna a llum davant de tota la família, cosa que ella no entén. Es troba en un entorn molt catòlic, estricte. Fins i tot li bategen la xiqueta sense el seu permís!" Per això va decidir de mantenir el seu espai fóra com fóra, aïllant-se al mas d'Arenys de Munt i prescindint de si això acabava de consolidar del tot la imatge d'exòtica i estranya i excèntrica (en un món en el qual les dones no tenien veu ni encara menys paraula escrita) que de seguida li van atribuir.

Ella, però, sí que en tenia, de paraula: sabia l'anglès i el castellà i el francès, però, sobretot, va recuperar el seu gal·lès matern, va aprendre el català de seguida ("i s'enfadava si algú li parlava en castellà en veure-la estrangera") i va fer de la defensa del català i del gal·lès -del gal·lès i del català- eix fonamental d'una vida fructífera i intensa.

Núria Cadenes

DEL 26 AL 30 DE JUNY DE 2007

IX Trobada Internacional de GUITARRA

C i u t a t d e T o r r e n t

Programa de Concerts

GAËLLE SOLAL	ROBERTO AUSSÉL
DÚO TRINIDAD HUERTA	JUAN FALÚ & RICARDO MOYANO
dimarts 26 de juny a les 20.15 hores	dimecres 27 de juny a les 20.15 hores
GRUP ELANA	JUAN FALÚ & RICARDO MOYANO
dijous 28 de juny a les 20.15 hores	divendres 29 de juny a les 20.15 hores
MARTIN TAYLOR	
dissabte 30 de juny a les 22.30 hores	

Cursos impartits per: Roberto Aussel, Ricardo Moyano, Juan Falú, Carlos Molina, Manolo Hamerlinck, Jorge Orozco i Martin Taylor

Venda telefònica d'entrades:

96 398 66 77

L'Auditori de Torrent

Vicent Pallarès, 25 • 46900 Torrent (València)

Tel. 961 581 077 - 961 581 051 - Fax. 961 581 051

correu-e: info@auditoriortorrent.com • www.auditoriortorrent.com